

УДК 378.1

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» ТА «ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Чумак О.В. (м. Запоріжжя)

Анотації

У статті аналізується поняття «інноваційна діяльність» та її основа «інновація»; обґрунтовується діалектичний зв'язок цих термінів із поняттями «нове», «новація», «нововведення»; визначаються відмінності між поняттями «винахід» та «інновація»; на основі такого розгляду пропонується філософське визначення термінів «інновація», «нововведення» та «інноваційна діяльність».

The analysis of concepts "innovative activity" and "innovation" is given in the article. Dialectical correlation of these terms with concepts "new", "novation", "innovation" is given; differences between concepts "invention" and "innovation" are determined; philosophical definition of terms "innovation", "innovative activity" is proposed in the article.

Ключові слова

НОВЕ, НОВАЦІЯ, НОВОВВЕДЕННЯ, ІННОВАЦІЯ, ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Вступ

На межі ХХ-ХХІ століть людство вступило в інноваційну добу, яка відзначається лавиноподібним наростанням змін у всіх сферах соціального буття. Це час могутнього прогресу фундаментальних наук, перегонів наукомістких технологій, масштабних науково-технологічних проєктів. За таких умов фундаментом, джерелом сучасної діяльності людини має стати інноваційна діяльність. Опанування механізмом управління інноваційними процесами може стати передумовою суттєвих радикальних рішень у сфері господарського, політичного, духовного і в цілому суспільного життя будь-якої країни. Важливим інструментом всіх радикальних змін у розвитку суспільства в цих умовах мають стати інновації.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що інноваційна діяльність та інновація як філософські категорії практично не досліджені.

Тому метою статті є уточнення визначення поняття «інновація» та «інноваційна діяльність» як соціально-філософських категорій. Для досягнення зазначеної мети вирішуються наступні завдання:

- дослідження різноманітних визначень понять «нове», «новація», «нововведення» та «інновація» у філософській, соціологічній та економічній науках;

- з'ясування діалектичного зв'язку цих термінів між собою;

- філософське визначення ключових термінів з урахуванням результатів розгляду зазначених питань.

Об'єктом дослідження є інновації та інноваційна діяльність як філософські і соціальні феномени в умовах глобалізаційних змін.

Предметом дослідження є соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність».

В статті використані філософські та загальнонаукові методи. Зокрема, соціально-філософське осмислення категорії «інновація», проведення її порівняльного аналізу із близькими, але не тотожними логіко-філософськими поняттями «нове», «новація», «нововведення» за допомогою застосування взаємопов'язаних методів аналізу і синтезу. Метод аналізу також використовувався при вивченні економічної, соціологічної, психологічної і філософської літератури, що дозволило визначити усталені погляди на проблему; виокремити і сформулювати питання, що не знайшли свого, адекватного потребам сучасного сьогодення, вирішення; сформулювати висновки у статусі пізнавальних і суспільно-практичних завдань.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена вибором теми дослідження, яка ще не набула системного висвітлення, змістом науково-теоретичних завдань.

У сучасному світі відбуваються складні, багатогранні процеси в соціальному, економічному і духовному житті країн, націй, етносів, народів. За таких умов фундаментом, джерелом сучасної діяльності людини має стати інноваційна діяльність. Науковці єдині в тому, що саме місце новації у структурі діяльності буде зростати в міру перетворення середовища існування людей із природного в створюване, техногенне. Формування нової соціально-економічної та політико-правової реальності перебуває у прямій залежності від того, якою мірою ці процеси будуть пронизані стратегією інноваційно-синтезуючої діяльності, наскільки в них будуть панувати принципи гуманізму, здорової критичності, соціальної свободи, плюралізму думок, високої моральної відповідальності. Особливе місце в цих процесах має відводитися активному розвитку творчого, інтелектуального потенціалу кожної особи, нації, суспільства в цілому.

Опанування механізмом управління інноваційними процесами може стати передумовою суттєвих радикальних рішень у сфері господарського, політичного, духовного і в цілому суспільного життя будь-якої країни. Важливим інструментом всіх радикальних змін у розвитку суспільства в цих умовах мають стати інновації.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що інноваційна діяльність та інновація як філософські категорії практично не досліджені. Усі інновації та нововведення є надбанням практичної діяльності людей, тому розуміння їх сутності знайшло своє відображення більше в економічній та технічній літературі. Філософські наукові пошуки навколо цього питання ще й досі являють собою неструктуровану множину різних тлумачень та визначень.

Тому метою цієї статті є уточнення визначення поняття «інновація» та «інноваційна діяльність» як соціально-філософських категорій. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати поняття «нове», «новація», «нововведення» та «інновація» у філософській, соціологічній та економічній літературі;
- з'ясувати діалектичний взаємозв'язок цих термінів;
- дати філософське визначення названих вище термінів з урахуванням результатів розгляду зазначених питань.

Обговорення проблеми

Переважає більшість науковців вважають, що інноваційність є загальною властивістю, яка притаманна культурі, суспільству в цілому і окремим її складовим. Здатність суспільного організму відображати дійсність, трансформувати дії, вносити елемент новизни і т. ін. історично формується у людській культурі у тісному взаємозв'язку з його адаптивною здатністю, яка робить можливим вирішення проблем, які безпосередньо постають перед людиною і суспільством. Інновації як важлива складова суспільної системи, яка еволюціонує, як механізм перетворень, що створює передумови для соціокультурних змін різного масштабу, залежить від людської здатності до творчості і можливостей суспільства приймати або адаптувати результати цієї творчості. Інновація є дійсно людською потребою і за своєю мотивацією виступає як нормальне природне явище [1, с. 147-148; 2, с. 164].

Можна назвати дві головні причини, що роблять необхідними інновації:

1. Внутрішня – зростання і ускладнення потреб людини, родини, суспільства змушують здійснювати винаходи все більш нових та ефективніших засобів задоволення цих потреб.

2. Зовнішня – постійно змінюване середовище, що оточує людину і суспільство (природне, соціально-економічне) привносить нові зміни подій і явищ суспільного буття. Людина змушена використовувати всі свої сили та досвід для того, щоб адаптуватися до цих змін, встояти у конкурентній боротьбі. Суспільству в цілому і кожній його частині, зокрема, необхідно розвиватися та йти уперед, тому що консервативна частина суспільного організму приречена на поразку в боротьбі за існування і розвиток [3, с. 15].

Разом з тим, слід зауважити, що зміст терміну «інновація» ще не став надбанням спеціального аналізу у філософських наукових дослідженнях, а сама дефініція відсутня у довідковій літературі. У різноманітних варіантах експлікації даного поняття чітко фіксується прив'язка до предметних галузей конкретних наук, інноваційність яких розглядається тим або іншим автором. Терміни «новина», «новація», «інновація», «нововведення» широко використовуються у повсякденній практиці і нерідко ототожнюються, хоча дещо різняться за своєю сутністю. Ці терміни об'єднує те, що вони відображають розвиток, оновлення. Будь-яка соціоекономічна система розвивається через

оновлення. Названі вище поняття віддзеркалюють шлях розвитку, який веде до змін через прискорення поступовості руху та оновлення всіх елементів процесу: принципів, методів, цілей, що потребує подолання укорінених звичок, взаємозв'язків, стійких тенденцій і породжує нову якість, як-то: оновлену матеріально-технологічну базу, систему управління, суспільні відносини, новий спосіб життя, новітні життєві стилі.

Перш, ніж дослідити специфіку цих понять та їх відмінності, необхідно з'ясувати зміст цих понять.

У вітчизняній, як і у світовій літературі існують численні погляди на сутність та зміст поняття «інновація». І це не дивно, адже як зауважив відомий американський футуролог Елвін Тоффлер, серед проблем, з якими стикається суспільство, немає важливішої і складнішої, ніж проблема нововведень [4]. Слід відзначити що, незважаючи на значне накопичення емпіричних знань та теоретичних концепцій, на сьогодні відсутня узагальнююча теорія з інноватики, існують розбіжності з ряду важливих методологічних питань, тлумачення основних категорій, про що свідчить спеціальна література.

Так, у технічних науках акцентується увага на технологічній стороні змін принципово нових технологій (В.Л. Макаров, Г.Менш та ін.). У економічній науці фіксується не лише процес впровадження, але і широкомасштабне рентабельне використання новацій (П.Друкер, В.Г. Мединський, А.І. Пригожин, Й. Шумпетер та ін.). У сфері педагогічних наук все більшу популярність набувають інноваційні заходи у галузі управління освітнім процесом (В.П. Симонов) [5-7].

В залежності від об'єкту і предмету дослідження інновації розглядають або як процес (Г.М. Гвішиані, В.С. Кабаков, І. Перлак, І.П. Пінінгс, В. Рапопорт, Б.Санто, Б.Твісс); а у більш вузькому значенні як одна із фаз цього процесу (В. Хартман та ін.); як результат (С.Б. Бешелєв, Ф.Г. Гурвич); як зміна у тому соціальному середовищі, у якому протікає «життєвий цикл» інновації (Ф. Валента, Л. Волдачек, Ю.В. Яковець); як система (М.І. Лапін, Й. Шумпетер).

Зупинимося на деяких визначеннях інновації більш розгорнуто.

Й.Шумпетер трактує інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, створену підприємницьким духом. Саме він уперше ввів у науковий обіг термін «інновація» як нове сучасне поняття (але насамперед як економічну категорію), в першому десятилітті ХХ ст. у своїй роботі «Теорія економічного розвитку» (1911), що в буквальному перекладі означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу у новій технології або новому виді виробу». Крім того, інновація розглядалась Й. Шумпетером як нова функція виробництва, «нова її комбінація» [8].

З часом поняття «інновації» набуло поширення, насамперед в працях західних науковців з економіки. Так західні дослідники Б.Санто, Ф. Діксон, Й.Шумпетер та ін. трактують категорії інноватики залежно від

об'єкта та предмета свого дослідження. Наприклад, Ф. Діксон вважає, що інновація – це сукупність виробничих, технічних і комерційних заходів, які ведуть до появи нових та вдосконалених промислових процесів і обладнання [9].

На думку Б.Санто, інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій та дає прибуток (у разі, коли інновація орієнтована на економічний зиск) [10]. І. Перлакі розуміє інновацію як «процес виникнення, розробки і реалізації нововведень» [11, с. 13].

У процесуальному значенні поняття «інновація» вживається також Б. Твіссом і служить для позначення процесу, у ході якого винахід або ідея набувають певного (у першу чергу економічного) значення [12].

Для фіксації однієї із фаз процесу, що розглядається, інновація використовується Ф.Пфітч як «технічна і технологічна реалізація новації» [13, с. 262]. Ще більш детальне розчленування інноваційного циклу дало можливість В. Хартману експліцирувати інновацію у вузькому сенсі як «промислове освоєння новації» [14, с. 90].

Найвідоміші тлумачні словники Заходу визначають інновацію як нову ідею чи метод, які впроваджено для виготовлення будь-чого (пер. з англ..), те, що ґрунтується на нових ідеях, технології тощо [15, с. 53].

У наукових дослідженнях вітчизняних економістів переважає думка, що «інновація являє собою техніко-економічний процес, який завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, призводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій» [16-19].

Останнім часом інновацію визначено за міжнародними стандартами як кінцевий результат відповідної діяльності, що втілений у новому чи вдосконаленому продукті, впровадженому на ринку, новому чи вдосконаленому технологічному процесі, використовуваному в практичній діяльності, чи в новому підході до надання соціальних послуг [19]. Визначення цього поняття на державному рівні дає Закон України «Про інноваційну діяльність»: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення – виробничі, адміністративні, комерційні та інші, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [20].

Як підсумковий результат створення і освоєння (впровадження) принципово нового або модифікованого засобу (новації), що задовольняє конкретні суспільні потреби і дає ряд ефектів (економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний) інновація розуміється Д.В. Соколовим, О.Б. Титовим, М.М. Шабановою [21, с. 16].

Ю.В. Яковець зводить інновацію до якісних виробничих змін, які відносяться як до техніки і технології, так і до форм організації виробництва і управління.

Більш широко за змістом інновацію тлумачить А.І. Пригожин, який визначає її як цілеспрямовану дію, яка вносить у середовище впровадження (організацію, поселення, суспільство і т. д.) нові відносно стабільні елементи. Останні можуть бути суто матеріальними або соціальними, але кожен із них сам по собі представляє лише новацію, тобто предмет нововведення, чи то верстат або обряд, форма звітності або сировину. Нововведення ж є процесом. Тобто переходом деякої системи із одного стану у інший. Перехід включає і ініційовані та контрольовані зміни [22, с. 29].

Інтегративно інновація визначається М.І. Лапіним як комплексний процес освіти, поширення і використання нового практичного засобу для повного або кращого задоволення вже відомої потреби; як процес змін, пов'язаних із даним нововведенням у тому соціальному уречевленому середовищі, у якому здійснюється його життєвий цикл [23, с. 7].

Доцільно звернути увагу на визначення інновації, яке належить американському теоретику менеджменту Пітеру Друкеру. Більше того, деякі сучасні науковці вважають саме П. Друкера засновником терміну «інновація», оскільки у запропонованому ним варіанті дефініції знайшли своє відображення ті моменти, які роз'яснюють прихід інновації у якості поняття, що найчастіше вживається, практично в усіх сферах життєдіяльності людини [24, с. 73]. До того ж, позитивним є те, що він звертає увагу на взаємозв'язок інновації з новаторством, до проблеми якого вже зверталось багато російських та українських науковців, зокрема, Г.М. Єлфімов, В.І. Воловик [25,26].

Перш за все, П. Друкер розуміє інновацію не просто як разове, чергове нововведення. Для нього інноваційна діяльність є «добре організована, раціональна, систематична робота» [27, с. 67]. Запропонована П. Друкером якість дозволяє побачити в інновації ціль діяльності, яка стає або стала реальністю, що продовжується у тих же самих умовах і з використанням тих же ресурсів, але із результатом, який кардинально змінюється, з необхідністю, яка включає до себе потенціал для наступних нововведень. «Нововведення, в основі якого лежать нові знання саме викликає зміни і націлене на створення нової потреби», передбачає новаторство як систему, як образ мислення і дії [27, с. 171].

Загалом, нараховується не один десяток визначень поняття «інновація» [28, с. 40, 29]. Для більш повного їх вивчення вчені Санкт-Петербурзького державного університету технології і дизайну звели у єдину таблицю існуючі варіанти визначень, а також проаналізували кожен із них з урахуванням слабких і сильних сторін [30, с. 98-99].

У науковій літературі досить часто поряд із поняттям «інновація» вживаються терміни «нововведення», «новація», «нове». Іноді таке чергування термінів викликане суто стилістичними міркуваннями, як, наприклад, у російськомовному варіанті книги П. Друкера «Ринок: як

вийти в лідери. Практика і принципи». Тут для полегшення сприйняття тексту, що пропонується читачеві, для «очищення» його від тавтології вживання поняття інновації слова «інноваційність» і «новаторство», а також «інновації» і «нововведення» використовуються [31, с. 3]. Дефініції, що складають синонімічний ряд, практично не мають чітко виражених меж, що потребує виваженого філософсько-семантичного аналізу.

У соціальних науках поняття «інновація» вживається в різних значеннях. В соціології під інновацією розуміють процес впровадження елементів однієї культури в іншу, соціально-культурний процес, який сприяє закономірним, різноманітним трансформаціям соціуму [32, с. 19], в психології – нова, створена духовна, психічна реальність, сутність якої вступає у певну суперечність з наявною традицією [33, с. 6], в етиці – зміни етичних норм [32, с. 24]. В філософії *інновацією* називають здатність вирватися за межі складного проблемного філософського мислення, бачити нові проблеми і знаходити їх рішення. Заохочення інновацій розглядається сьогодні як умова до виживання цілих співтовариств і всього людства, тому що тільки за їх допомоги можливо боротися з новими глобальними проблемами та катастрофами, запобігати появі нових [34, с. 178].

На думку низки російських вчених «інновація» (від англ. innovate) – це цілеспрямоване впровадження в існуючу практику того чи іншого нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект [35, с. 31, 36, с. 45]. Вирішення цієї проблеми пов'язане з кардинальним оновленням, пошуком нових підходів, розробкою і впровадженням новацій в різноманітні сфери суспільного життя.

В останні роки у зв'язку з поширенням інституцій з'явилася нова галузь знань - інноватика, яка досліджує питання теорії і практики інноваційної діяльності. Джерелами інновацій виступають суспільні потреби, які зумовлюють постійний пошук нових більш якісних продуктів, речей, предметів. Невирішеність тих чи інших соціальних і політичних проблем дає імпульс до розробки нових засобів і норм в соціальній сфері [37, с. 256-257].

У філософському словнику Г.Шмідта [34, с. 178-179] інновація означає теж саме, що і нововведення в протилежність традиційному навчанню та використанню традиційних побутових предметів, здатність орієнтуватися навіть в нових ситуаціях. Це відбувається завдяки оновленню та поширенню мислення, завдяки специфічному розумінню нових проблем, які дійсно усвідомлюються і вирішуються хоча б частково. Часте попадання в такого роду ситуації та їх подолання призводить до появи новітніх знань, внаслідок яких активізуються творчі можливості: створюються та використовуються нові структури мислення, удосконалюються нові специфічні здібності для розуміння причин і взаємозв'язків та для оволодіння ними.

«Нове» - поняття, котре використовується у філософії для усвідомлення процесу розвитку і творчості. Нове означає раніше не існуюче. Але як момент розвитку може відрізнятись від колишньої реальності (старого) за змістом, якістю, структурою, властивостям, законам тощо. Онтологічну основу виникнення нового в процесі розвитку утворюють закони емерджентності цілого, переходу кількісних змін в якісні, заперечення-заперечення [38, с. 191].

Об'єднуючим у змістовому розумінні по відношенню до всієї групи цих понять є поняття «нове». Воно пов'язане із однією із вічних філософських проблем – проблемою змін і із спробою вирішити так званий парадокс розвитку. Тому за допомогою терміна «нове» у застосуванні до розвитку взагалі ми можемо визначати все те, що не зводиться до того, що було «до». В залежності від контексту обговорюваних проблем нове постає із найбільш різноманітних сторін: нове як емерджентне, яке не виводиться із наявного; нове як прояв потенційно закладеного; нове як згадка старого, уже баченого, того що було але у інших формах; нове як співпадання результату із скритою установкою [39, с. 185]. В цілому, в історії філософської думки простежується тенденція розрізняти оновлення як трансформацію властивостей, функцій, відносин і власно інноваційного явища, які утворюють особливий клас змін [40, с. 84].

Поняття «новація» вживається сучасними дослідниками у контексті тих трансформацій, які мають місце у культурі, мистецтві, творчості і визначаються як «реальний спосіб заперечення консервативних або віджитих елементів соціокультурного досвіду людства, оновлення або якісні зміни застарілих тенденцій, структур, положень і продуктів людської соціокультурної діяльності, які вичерпали резерви позитивного розвитку» [41, с. 7]. Простежується нерозривний зв'язок даної дефініції з іншою, яка теж детермінує статус сучасної культури дефініцією – «традицією». Остання передбачає «складний механізм відтворення і передачі досвіду минулих поколінь, який забезпечує безперервність і внутрішню єдність суспільства і культури» [41, с. 7].

Що стосується співвідношення понять «інновація» та «новація» («удосконалення»), то у одних випадках спостерігається їх демаркація у спеціальній науковій літературі, а в інших – ототожнення, як, наприклад, у А.Ф. Бондаренка, коли термін «інновація» застосовується до «всіх новацій, як у виробничій, так і у організаційній, фінансовій, науково-дослідній, навчальній та інших сферах, до будь-яких удосконалень, які забезпечують економію витрат або навіть створюють умови для такої економії» [42, с.3-4].

Розмежування інновації і новації бачиться сучасними дослідниками (В.Г. Мединським, А.І. Пригожиним, Р.А. Фатхутдіновим) можливим з урахуванням деяких важливих положень. По-перше, новація є оформленим результатом фундаментальних, прикладних досліджень,

розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності представлене у вигляді: відкриттів, винаходів, патентів, товарних знаків, раціоналізаторських пропозицій; документації на новий або удосконалений продукт, технологію, управлінський або виробничий процес; організаційної, виробничої або іншої структури; ноу-хау; понять, наукових підходів або принципів; документу (стандарту, рекомендацій, методики, інструкції і т.п.); результатів маркетингових досліджень і т. д. новація визначається як предмет інновації.

Інновація, у свою чергу, виступає кінцевим результатом впровадження новації з метою зміни об'єкту управління і отримання економічного, соціального, науково-технічного та іншого виду ефекту. По-друге, відрізняється застосування поняття «життєвий цикл», який ілюструє стадійність процесу, єдність його початку і кінця, по відношенню до новації та інновації. Якщо новація передбачає розробку (фундаментальні, прикладні дослідження, теоретичні розрахунки), проектування (оформлення документації, створення конструкцій, креслень, реалізація їх у дослідному зразку), виготовлення (встановлення і запуск повної серії), використання та старіння (вичерпання можливостей новації та поява її альтернативного варіанту), то стадійність процесу при інновації включає зародження (пошук відповідних новацій), освоєння (впровадження її на об'єкті), дифузії (багаторазове повторення нововведення на інших об'єктах, тиражування), рутинізацію (реалізація нововведення у стабільних, постійно функціонуючих елементах відповідних об'єктів). Обидва «життєві цикли» тісно пов'язані між собою, взаємообумовлюють один одного. Так, «життєвий цикл» новації може бути перерваний на стадії виготовлення, якщо не поєднається із інновацією (нововведенням). А «життєвий цикл» інновації може тільки лише розпочатися (як пошук нового засобу для задоволення вже усвідомленої необхідності), але не розвиватися поки новація не дійде до стадії виготовлення. Тобто, «життєвий цикл» інновації спрямований на впровадження новації, перетворення її у форму інновації і подальшу реалізацію [43, с. 22].

Слід відзначити, що у науковій літературі немає єдиної думки і з приводу співвідношення понять «інновація» і «нововведення». Деякі дослідники, зокрема П. Лелон, експлікує інновацію як новий вид продукції, методу, технології, тоді як нововведенню відводиться роль впровадження нового в економічному виробничому циклі [8, с. 377-450].

Природно, що подібні визначення сприймаються неоднозначно у філософсько-наукових колах. Наприклад, М.Б. Шуст відзначає, що змістовне навантаження поняття «нововведення» більш широке і передбачає не лише використання, впровадження нововведення, але і процес його зародження [44, с. 89]. Що ж стосується терміну «інновація», то його, як вважає Є. Янг, не слід плутати із винаходами, відкриттями та іншого роду новаціями [45, с.15].

На думку російського вченого Балабанова І.Т [46, с.14-15] відкриття відрізняється від інновації за наступними ознаками:

- відкриття, а також винаходи, робляться, як правило, на фундаментальному рівні, а інновація розробляється на рівні прикладного порядку;

- відкриття може бути здійснено винахідником-одинаком, а інновація розробляється колективами (лабораторіями, відділами, інститутами) і втілюється у формі інноваційного проекту;

- відкриття не має за мету отримати вигоду. Інновація же завжди ставить за мету отримати більшу суму прибутку, підвищити продуктивність праці та знизити собівартість виробництва за рахунок нововведення у техніці та технології;

- відкриття може відбутися випадково, а інновація завжди є результатом пошуку.

Винаходи та відкриття втілюються у життя в процесі інноваційної діяльності, яка являє собою процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень та розробок, або інших науково-технічних досягнень в новий або удосконалений продукт, що використаний в практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження та розробки.

У більшості випадків терміни «інновація» та «нововведення» вживаються у якості синонімів. В основі ототожнення цих дефініцій виявляє себе властиве філософській думці тяжіння до об'єкту, становлення якого відбувається. Звідси і трактування нововведення як прогресивної новації, задіяної у динаміці, яка є новою для організаційної системи, що розуміє і використовує її та інновації як комплексного процесу створення, поширення новації, яка сприяє розвитку і підвищенню ефективності інноваційної діяльності [44, с. 5].

Тобто, нововведення являє собою заміну старого об'єкта (явища) новим. Нововведення – це перманентна (тобто постійна) сила розвитку людського суспільства, продуктів його діяльності і прогресу в цілому. Нововведення – це результат практичного освоєння новації, задіяної у динаміці, ефективність якої оцінюється не тільки економічним, а й соціальним ефектом.

На думку А.І.Пригожина [47], саме нововведення є своєрідною «клітиною» розвитку цілеспрямованих змін. В умовах прискореного суспільного розвитку нововведення в різних сферах життя (техніці, економіці, управлінні, культурі) стають дедалі частішими і неперервними.

Говорячи про інноваційну діяльність, не можна не сказати і про те, що потенціалом діяльності, її ідеальним «зарядом» багатьма вченими вважається дух (читай «ідея»), а кінцевим результатом – певна річ (матеріальна чи ідеальна), бо людська активність виробляє знаки та речі (інноваційні продукти).

У філософській інтерпретації інноваційна діяльність – це діяльність, в результаті якої народжується щось нове (новація), яке відзначається неповторністю та оригінальністю і якого до того не існувало в природі. Інновація – це результат незвичайного винахідництва, радикальної новизни. А результати такої діяльності в інноваційній сфері не тільки впливають на суспільство і НТП, але й випробують на собі зворотний його вплив, причому у будь-яких аспектах: науково-технічному, культурологічному, гносеологічному, соціальному, економічному та ін. Інновації виступають основним механізмом формування нових технологій, нових моделей поведінки, оновлення виробництва й організації знань, що створює передумови для пошуку альтернативних шляхів розвитку суспільства, яке знаходиться в стані нестабільності.

На сучасному етапі увага дослідників переміщується у бік аналізу різних типів інноваційних ситуацій. Здійснюється пошук методів більш ранньої оцінки ризику від впровадження нововведень, формуються рекомендації суспільно-політичної організації інноваційної діяльності. Інновація поступово стає елементом діяльності не лише фірм, але і всієї держави, яка прагне сприяти розвитку інноваційних процесів в усіх сферах розвитку суспільства. Для сучасної епохи характерними є глобальні масштаби соціальних перетворень та різке прискорення поступального розвитку суспільства. У зв'язку з цим проблема інновації набуває не лише великого теоретичного значення, але і безпосередньо практичну актуальність.

Вищевикладене дає підстави зробити наступні **висновки**:

- інновації як інструмент перетворення набули значного поширення в різних сферах діяльності соціальних суб'єктів (економічній, політичній, соціальній, психологічній, управлінській, духовній);

- у філософії «*інновацією*» називають здатність вирватися за межі складного проблемного філософського мислення, бачити нові проблеми, шляхи, засоби їх рішення, цілеспрямоване впровадження в існуючу практику того чи іншого нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект; у соціології - процес впровадження елементів однієї культури в іншу, соціально-культурний процес, який сприяє закономірним, різноманітним трансформаціям соціуму, в психології – нову, створену духовну, психічну реальність, сутність якої вступає у певну суперечність з наявною традицією, в етиці – зміни етичних норм; в економіці – сукупність виробничих і комерційних заходів, суспільний, техніко-економічний процес або новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення – виробничі, адміністративні, комерційні та інші, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери;

- «інноваційна діяльність» – це діяльність, в результаті якої народжується щось нове (новація), яке відзначається неповторністю та оригінальністю і якого до того не існувало в природі, суспільстві;

- близькими, але не тотожними є поняття «інновація», «новація», «нововведення», «новаторство», «нове» і вони можуть стати основними категоріями дослідження у новій галузі знання – «філософії інноватики».

Теорія і практика інновацій ще не ввійшли органічно в соціальні механізми нашого суспільства, в життєдіяльність людей, їхню культуру. Перехід від «крапкових» інновацій до системної діяльності, спрямованої на перетворення наукового знання і технологічних розробок у новий удосконалений продукт, затребуваний споживачем, стає нагальною потребою сьогодення.

Перспективи подальших наукових досліджень – аналіз інноваційної діяльності як загальноцивілізаційного явища, що розвивалося на всіх етапах історії: подальша розробка понятійно-категоріальної бази інноваційної діяльності; дослідження інновації як творчої парадигми; аналіз різних видів інновацій; визначення впливу інноваційної діяльності на суспільний розвиток в контексті глобалізаційних процесів XXI століття; дослідження ризиків і можливостей застосування інновацій у різних сферах суспільного буття.

Джерела

1. Мончев Н. Разработки и нововведения. – М.: Прогресс, 1978. – 160 с.
2. Салямон Л.С. О некоторых факторах, определяющих восприятие нового слова в науке // Научное открытие и его восприятие / Под ред. С.Р. Микулинского, М.Г. Ярошевского. – М.: Наука, 1971. – С. 95-113
3. Социальная инноватика в управлении: муниципальные финансово-производственные группы: учеб. пособие для вузов / Под общ. ред. В.Н. Иванова, С.Б. Мельникова – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Муниципальный мир, 2006 – 260 с.
4. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. – М.: АСТ, 2002 – 204с.
5. Ильин В.В. Калинин А.Т. Природа науки. Гносеологический анализ. – М.: Высш.шк., 1985-230 с.
6. Симон Ж. Культурная историчность разума. Пример Кеплера // Разум - культура = Raison et culture: Тр. междунар. франко-сов. коллоквиума [Лилль, 26-29 апр. 1978 г.] / Под ред. В.Н. Кузнецова. - М.: Изд-во МГУ, 1983.– С.18.
7. Шуст Н.Б. Інноваційна діяльність молоді: сутність, структура, функції: Монографія. – Вінниця: ВДМУ, 2001. – 223 с.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла экономической конъюнктуры – М.: Прогресс, 1992 – 231с.
9. Американские буржуазные теории управления (критический анализ) – М.: Политиздат, 1978 – 435с.
10. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг. – М.: Прогресс, 1990 – 296с.

11. Пеньков Е.М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности. – М.: Мысль, 1972. – 210 с.
12. Сюсюкалов Б.И. Социальный детерминизм и деятельность. – М.: Знание, 1986. – 61 с.
13. Merton R.K. The sociology of science. – Chicago, 1973. – 605 p.
14. Gerlac H. Some Historical Assumptions of the History of Science // Scientific Change. – London, 1963. – P. 811-812.
15. Collins Cobuild English Language dictionary – London, 1987. – P. 1703
16. Oxford University Press, 1989 – P. 1579
17. Економічний словник-довідник / За ред. д.е.н., проф. С.В. Мочерного – К.: Феміда, 1995 – 368с.
18. Пересунько Є.С. Місце і роль інноваційної діяльності в системі економіки // Формування ринкових відносин в Україні – 2007. - № 6 (73) – С. 85-87
19. Статистика науки и инноваций: Краткий терминологический словарь / Под ред. Л.М. Гохберга. – М.: Центр исследований и статистики науки, 1996 – 230с.
20. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07. 2007р. № 40-IV (зі змінами і доповненнями) // Офіційний сайт Верховної Ради – www.rada.gov.ua.
21. Ученый и научный коллектив: социальные аспекты деятельности: / Под ред. В.Н. Иванова, Н. Яхиела. – М.: Прогресс, 1986. – 262 с.
22. Подольская Е.А. Ценностные ориентации и проблема активности личности. – Х.: Изд-во “Основа” при ХГУ, 1991. – 164 с.
23. Лапин Н.И. Актуальные проблемы исследования нововведений в организационных системах. – М.: ВНИИСИ, 1980. – 114 с.
24. Дмитриева М.С. Анализ концепций развития науки в свете теории самоорганизующихся систем // Синергетика в науке и наука языком синергетики: Сборник статей. – Одесса: Астропринт, 2005. – С. 75-88.
25. Елфимов Г.М. Возникновение нового. Философский очерк. – Мысль, 1983. – 188с.
26. Воловик В.И. Идеологическая деятельность: диалектика и традиции новаторства – М.: Наука, 1990 – 210с.
27. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI в. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2006 – 235с.
28. Инновационный менеджмент: Учебное пособие / Под ред. д. э. н. проф. А.В.Барышевой. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». 2007 – 384с.
29. Дротянко Л.Г. Социокультурная детерминация фундаментальных и прикладных наук // Вопросы философии. – 2000. - № 1. – С. 91-101.

30. Бахтин М.М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники: Ежегодник / АН СССР. Научный совет по философским и социальным проблемам науки и техники. – М., 1986. – 109с.
31. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры? Практика и принципы – Пер. с англ. – М.: Наука, 1992 – 350с.
32. Социальная инноватика в управлении: муниципальные финансово-производственные группы: учеб. пособие для вузов / В.Н. Иванов, С.Б. Мельников, Н.С. Мельникова [и др.]; Под общ. Ред. В.Н. Иванова, С.Б. Мельникова – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Муниципальный мир, 2006. – 260с.
33. Советова О.С. Инновации: трудности и возможности адаптации. – СПб.: Изд-во С. – Петерб. ун-та, 2004 – 256с.
34. Философский словарь. Основан Генрихом Шмидтом – 22-е изд. пер. / Под общ. ред. Г. Шишкоффа – М.: Республика, 2005 – 576с.
35. Инновационный менеджмент: учебник / Под ред. проф. В.А. Швандара, проф. В.Я. Горфинкеля – М.: Вузовский учебник, 2006 – 382с.
36. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент – М.: «Бизнес-школа «Интел-Синтез»», 1998 – 354с.
37. Новейший философский словарь / Под общ. ред. В.А. Кондрашова – Р.-на-Д.: Феникс, 2006 – 731с.
38. Философский словарь студента / Под общ. ред. В.Ф. Баркова и Ю.А. Харина – Мн.: Тетра Система, 2003 – 352с.
39. Клейнер Б.И. Социальная причинность, ее природа и специфика. – М.: Высш.шк., 1991. – 126 с.
40. Новейший философский словарь / Авт. кол. под общ. ред. А.П.Ярошенко – Р.-на-Д.: Феникс, 2005 – 672с.
41. Никитин Е.П. Открытие и обоснование. – М.: Мысль, 1988. – 221с.
42. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент – К. Либідь, 2004 – 297с.
43. Сухотин А.К. Превратности научных идей.– М.: Мол.гвардия, 1991.– 271 с.
44. Бобильов Ю.В. Концепція сучасного природознавства. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. – 251с.
45. Янг Е. Прогнозирование научно-технического прогресса. – М.: Прогресс, 1974. – 150 с.
46. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2001 – 304с.
47. Инновации в России: аналитическо-статистический сборник / Сборник подготовили И.В. Зиновьева, Л.Э. Миндели, И.Е. Постникова: Гл. ред. Л.Э. Миндели; Центр исследований проблем развития науки РАН – М.: Наука, 2006 – 254с.

Стаття надійшла 10.02.2009 р.